

554 АН УРСР; від 1966 – Ін-ті проблем міцності НАНУ (обидва – Київ); від 1993 – гол. н. с. Дослідж. у галузі механіки деформованого твердого тіла, міцності композицій. матеріалів.

Пр.: Прочность и деформативность армированных пластиков с учетом их повреждаемости // ПП. 1979. № 10; 1980. № 11; Термодинамический подход к оценке повреждаемости деформированных пластиков. К., 1980; Исследование прочности углерод-углеродных композиционных материалов в условиях температур 293–3330 К при высокоскоростном нагреве // ПП. 2005. № 1 (співавт.); Прочность материалов и конструкций. К., 2005.

О. П. Панова

ДЗІЮБА

Володимир Петрович (23. 06. 1943, с. Міллерово Ростов. обл., РФ) – тренер (велоспорт). Засл.

тренер СРСР (1976). Закін. Ростов. пед. ін-т (1967). Працював тренером у спорт. т-ві «Спартак» (Ворошиловград, нині Луганськ, 1972–75) та ДЮСШ з велоспорту (Сімферополь, 1975–80). Серед вихованців – А. Чуканов, В. Дедьонов. Нині працює у м. Єлець (Липец. обл., РФ).

М. І. Жулій

ДЗІЮБА

В'ячеслав Леонідович (26. 07. 1937, м. Ворошиловград, нині Луганськ) – фізик. Д-р тех. н. (1990), проф. (1991). Засл. діяч н. і т. України (1997). Закін. Комунар. гірн.-металург. ін-т (нині м. Алчевськ Луган. обл., 1962).

Відтоді працював на Комунар. металург. з-ді; 1979–2000 – у Донбас. гірн.-металург. ін-ті: проф., 1992–2000 – зав. каф. заг. приклад. фізики. Від 2000 – у Сх.-укр. ун-ті (Луганськ): проф. каф. зварювання та литва, від 2001 – зав. каф. технології машинобудування. Наук. дослідж.: низькотемпературна плазма, плазмова техніка і технології. Розробив потужні високоефективні і високоресурсні плазмотрони; установку плазмохім. одержання рідких азот. добрив.

Пр.: Электродуговые и высокочастотные плазмотроны в химико-металлургических процессах: Учеб. пособ. К., 1991 (співавт.); Промышленное применение низкотемпературной плазмы: Учеб. пособ. Алчевск, 1993; Сборник задач по курсу общей физики. Механика. Алчевск, 2000 (співавт.); Повышение ресурса работы кислородных фурм // Вісн. Сх.-укр. ун-ту. 2005. № 7 (співавт.); Физика, техника и применение низкотемпературной плазмы. Лг., 2007.

О. В. Єпіфанова

ДЗІЮБА

Іван Михайлович (01. 05. 1918, с. Огульці, нині Валків. р-ну Харків. обл. – 26. 12. 1995, м. Щепково Моск. обл.) – військовик. Герой Рад. Союзу (1942). Учасник 2-ї світ. війни. Держ. та бойові нагороди. Закін. Одес. військ.-авіац. школу пілотів. В армії від 1938, на фронті від 1941. До лютого 1942 здійснив 234 бойові вильоти, у 13-ти повітр. боях збив особисто 6 та у групі 2 літаки ворога. Від 1943 – льотчик-випробувач. Від 1959 працював у центрі підготовки космонавтів. Від 1972 – полковник у відставці.

І. М. Лисенко

ДЗІЮБА

Іван Михайлович (26. 07. 1931, с. Миколаївка, нині Волновас. р-ну Донец. обл.) – літературний критик, публіцист, громадський діяч. Акад. НАНУ (1992). Чл. НСПУ (1959). Герой України (2001). Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1991). Премії ім. О. Білецького у галузі літ.-худож. критики (1987), фундації О. і Т. Антоновичів (1990). Закін. Донец. пед. ін-т (1953), аспірантуру Ін-ту літ-ри АН УРСР (Київ, 1956). Працював у Києві ред. вид-ва «Дніпро» (1957, 1968–71); зав. відділу критики ж. «Вітчизна» (1958–62, звільн. за «ідеол. помилки»); коректор «УБЖ» (1964–68); коректор, літ. ред. газети Київ. авіаремонт. з-ду (1974–82). Від 1982 – на твор. роботі. Від 1989 – в Ін-ті

літ-ри НАНУ: ст. н. с., пров. н. с. Міністр культури України (1992–94). Гол. ред. ж. «Сучасність» (1992–2002). Акад.-секр. Відділ. літ-ри, мови і мистецтвознавства НАНУ (1996–2004); співголова редколегії ЕСУ (від 1998). Голова Ком-ту з Нац. премії ім. Т. Шевченка (1999–2005). Актив. учасник руху за незалежність України, один із засн. НРУ. Як літ. критик дебютував 1950. У 1959 видав у Києві першу кн. літ.-крит. ст. «Звичайна людина чи міщанин?», яка засвідчила принципову позицію речника літ. шістдесятництва щодо неповноти худож. відображення укр. людини як національно гідної, неповтор. особистості, морально відповідальної особи, натомість враженої бацилами ідеол. кон'юнктури, соц. мімікрії, неможливістю зреалізувати в умовах тоталітар. режиму свій потенціал. Дз. виніс безкомпромисні, без огляду на звання, лауреатство і посади, присуди за штучність худож. конфліктів, літ. трафарети, за лакування дійсності, примітивізм сюжетів, схематичне зображення героїв, дефіцит життєвої правди. Його виступи з проблем сучас. літ. процесу, на твор. зустрічах, презентаціях книг, ювіл. вечорах із нагодою вшанування пам'яті видат. діячів укр. літ-ри та культури Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Винниченка, В. Симоненка викликали широкий резонанс у сусп-ві. З особливою принциповістю та емоцій. пристрасцю звучали його полемічні інвективи під час літ.-мист. дискусій у Клубі твор. молоді. Розвінчаний культ Сталіна і хрущов. «відлига» утвердили Дз. в переконанні, що рад. система здатна еволюційно демократизуватися насамперед шляхом повернення до лєнін. нац. політики. Його погляд звернений як до європ. літ., філос.-естет., і політол. спадщини, так і до праць відомих рос. і укр. теоретиків та практи-

ків с.-д. і комуніст. рухів. Дз. прагне виявити й сформулювати засоби та шляхи удосконалення сусп-ва як культур. системи, сприятливої для самореалізації особистості, виявлення її твор. потенціалу. 4 вересня 1965 у київ. кінотеатрі «Україна» на прем'єрі х/ф «Тіні забутих предків» (реж. С. Параджанов) він виступив із промовою про таємні арешти молоді інтелігенції. Загальнолюдські, гуманіст. цінності – свобода, рівність, братерство – не можуть утвердитися там, де існує нерівність націй, де людина національно упосліджена і не постає як індивід. особистість – на цьому Дз. зробив особливий наголос у виступі 29 вересня 1966 в Бабиному Яру (Київ). Він публічно і принципово висловився проти кричущих порушень у справі нац. буд-ва в СРСР, запропонував у праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965, рукопис, надісланий до ЦК КПУ разом із протестом проти арештів серед інтелігенції) повернутися до лєнін. нац. політики, що, на його думку, зазнала великодержавниць. шовініст. ревізії. Дз. вимагав від партій. і рад. кер-ва СРСР та УРСР пояснити причини «невсипущих, безжалісних і безглуздих переслідувань національно-культурного життя» в Україні, а наприкінці застеріг: «процес денационалізації й русифікації є колосальним мінусом для справи соціалістичного демократизму і має об'єктивно реакційне значення». Ця праця швидко поширилася у самвидаві та за кордоном (Нью-Йорк; Мюнхен, 1968; англ. перекл. – Лондон, 1968; італ. – Рим, 1971; китай. – Пекін, 1972; рос. – Амстердам, 1973; франц. – Париж, 1980), ставши ідей. маніфестом укр. шістдесятництва. 2 березня 1972 Дз. виключили зі СПУ, а 18 квітня того ж року він був заарешт. 12–16 березня 1973 відбулося судове засідання, на якому Дз. засуджено до 5-ти р. позбавлення волі у виправно-труд. колонії, 6 листопада того ж року помилувано і згодом звільнено (реабіліт. 1991). Позбавлений можливості активно виступати з питань літ.-мист. процесу, Дз. начебто для обстоювання ідей інтернаціоналізму та дружби рад. народів почав досліджувати творчість письменників ін. народів, передусім Кавказу і Серед. Азії. З'явилися ґрунт.

дослідж. з вірм., литов., латис., естон., білорус., казах., кабардин., інгуської, якут., даргин., осетин., мансі, нанай. літ-р, у яких він прагнув висвітлити істор. долю кожного народу і кожної мови, літ-ри, культури, відкрити оригін., не спотворене гримасами часто вимушеної ідейно-політ. мімікрії нац. обличчя народів СРСР («Грані кристала», 1976; «На пульсі доби», 1981; «Автографи відродження», 1986; «Стефан Зорян в історії вірменської літератури», 1987; «Садридін Айні», 1987; усі – Київ). Поступово Дз. знову утвердився в респ. пресі як літ. критик і публіцист. Зокрема, його літ.-крит. публікації охоплюють широке коло явищ і постатей укр. літ-ри, хоч пише він і про рос. та ін. літ-ри. У ст. «Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?» («Україна. Наука і культура», 1988, вип. 22) порушив концептуально важливу проблему ціліс. функціонування укр. культури, ролі укр. мови, яка є «становим хребтом національної культури» і зобов'язана виконувати всі свої сусп. та культурні функції.

Наук. діяльність Дз. сформувалася головним чином у контексті дослідж. життя і творчості Т. Шевченка, аналіз його спадщини поширюється на весь ідейно-худож. простір світ. літ-ри і мист-ва, розглядається в ідейно-естетичному «товаристві великих сучасників», – Ш. Петефі, Ф. Шіллера, В. Гюґо, О. Хом'якова, Ю. Словацького. До 150-річчя створення поеми «Кавказ» підготував переконливу, базовану на маловідомих архів. матеріалах і на багатьох вид. 19 ст. кн. «Застукали сердешну волю...»: Шевченки «Кавказ» на тлі непроминального минулого» (К., 1995), у якій розкрив сутність війни РФ із чечен. народом 1990-х рр. у проекції на ті кавказ. війни, що вела Росія часів написання поеми. Багаторічні студії Дз. узагальнив у монографії «Тарас Шевченко. Життя і творчість» (К., 2005; 2008), що стала етап. у шевченкознавстві завдяки широкомасштаб. осмисленню ролі й значення творчості поета в контексті тогочас. літ., культур. і сусп.-політ. життя Рос. імперії та Європи.

Дз. й понині розробляє кардинал. питання укр. культурології та державотворчості. Для його публікацій на актуал. теми сьогодення, зокрема проблеми

розвитку культури, мист-ва, функціонування укр. мови, ставлення до істор. спадщини, характерний глибокий скрупульоз. аналіз, енциклопедична обізнаність. Дз. визначає причини проблем, відчуває ледь помітні тенденції їх розвитку, чітко проводить основоположну думку, з якою звертається до читача. Публікації Дз. – глибока, узагальнена і водночас реал. програма дій для розбудови укр. демократ. держави.

Пр.: Шевченко і Петефі // Sbornik Ševčenkovský. Bratislava, 1965; Сучасність. 1967. № 3; Польські прислів'я та приказки. К., 1970; Шевченко і Хом'яков // Сучасність. 1970. № 1; Вітчизна у нас одна. К., 1984; «У всякого своя доля...». К., 1989; «Бо то не просто мова, звуки...». К., 1990; Україна і світ (Перша доповідь на Першому конгресі Міжнар. асоц. українців) // Україна. Наука і культура. 1991. Вип. 25; Інтернаціоналізм чи русифікація? К., 1998; Між культурою і політикою. К., 1998; Спрага. К., 2001; З криниці літ: Пр. в 3 т. Т. 2. К., 2001; Т. 1–3. К., 2006; Україна перед Сфінксом майбутнього. К., 2001; Пастка: Тридцять років зі Сталінін. П'ятдесят років без Сталіна. К., 2003; Микола Хвильовий: «азіатський ренесанс» і «психологічна Європа». К., 2005; Україна у пошуках нової ідентичності: Ст. виступи, інтерв'ю, памфлети. К., 2006; Сквозь завихрення времени: В 3 т. К., 2006; У світі думки Лесі Українки. Лц., 2006; Шевченкофобія в сучасній Україні. К., 2006; Порнократія на марші. К., 2007.

Літ.: Рахманний Р. Вогонь і попіл: Порив і злам Івана Дзюби. Монреаль, 1974; Іван Дзюба – талант і доля: Біо-бібліогр. нарис. К., 2005; Сверхстюк Є. Іван Дзюба – талант і доля: Видатному українцеві – 75 // УК. 2006. № 5–6; Базилевський В. Філософія і психологічний час «не окремо» взятого життя: І. Дзюби – 75 // Дивослово. 2006. № 7; Дончик В. Під знаком Івана Дзюби // Там само; Іваничук Р. Моє слово про лідера шістдесятників: І. Дзюби – 75 // Там само; Шевченко А. Із когорти подвижників: І. Дзюби – 75 // Там само; Баранов В. Духовний імператив Івана Дзюби // Київ. 2006. № 7–8; Дончик В. Літературний критик, учений, політик: [До ювілею І. Дзюби] // Уряд. кур'єр. 2006, 26 лип.; Драч І. Епоха ламала його, але не зламала: [До ювілею І. Дзюби] // КІЖ. 2006, 26 лип.; Жулинський М. Іван Дзюба: «У мене свій світ, своя позиція»: Навздогін із пером у руках за 75-літнім марафонцем // ЛУ. 2006, 27 лип.; Абліцов В. Погляд кризь час: І. Франко та І. Дзюба: неовілейні біографічні сюжети // Там само. 10 серп.; Логвиненко О. Людина і суспільство в контексті феномена Івана Дзюби // Там само. 30 листоп.; Неврлий М. Шевченко, якого ми не знали // Там само. 2007, 22 листоп.; Феномен Івана Дзюби: Мат. круглого столу. К., 2007.

М. Г. Жулинський

ДЗЮБА

Леся Петрівна (28. 10. 1979, с. Демина Балка Хорол. р-ну Полтав. обл.) – письменниця. Чл. НСПУ (2004). Закін. Перея-

слав-Хмельн. пед. ін-т (Київ. обл., 2001). Відтоді працювала соц. педагогом Тетіїв. серед. школи № 4; від 2002 – кор. рай. г. «Тетіїв. земля» (Київ. обл.). У твор. доробку – вірші, оповідання, п'єси, повісті, де, зокрема, порушено питання пошуку молоддю свого місця в житті. У поезії домінує інтимна та пейзажна лірика. Авторка кн. «Моя зоря, мій полин... Душа Кеті: Поезія і проза» (К., 2002, спів-авт.), драми «Продана душа» (присвяч. стосункам митця та сусп.-ва; опубл. у ж. «Вежа», 2003, № 14), лірич. повісті «Перехрестя» (К., 2004).

В. Н. Герасимчук

ДЗЮБА

Марія Василівна (12. 08. 1961, с. Гвізд Богородчан. р-ну Станіслав. обл., нині Надвірнян. р-ну Івано-Фр. обл.) – письменниця.

Чл. НСПУ (2005). Обл. літ. премія ім. В. Стефаніка (2004). Навч. у Прикарп. ун-ті (Івано-Франківськ, від 2005). Працювала 1980–99 у нафтогазовидобув. упр. «Надвірнанафтогаз»; 2003–05 – літ. ред. вид.-ва «Тіповіт» (Івано-Франківськ). Авторка зб. поезій «На перехресті почуттів» (Коломия, 1996) та «Світлотіні для відважних» (2006), романів «Укриті небом» (2003) і «Ранець для крил» (2006; усі – Івано-Франківськ). Пише вірші патріот. та інтим. звучання. Проза Дз. має глибоко нац. характер, зі збереженням автентики

села, мовного колориту. Займається також живописом, провела персон. виставки у м. Надвірна (2003) та Варшаві (2004).

Є. М. Баран

ДЗЮБА

Олег Андрійович (03. 11. 1952, с. Старий Остропіль Старокосятинів. р-ну Кам'янець-Поділ., нині Хмельн. обл.) – естрадний і камерний співак (ліричний баритон), педагог. Засл. арт. України (1996). Лауреат Респ. конкурсу «Славлю мою Батьківщину» (Київ, 1985), Всесоюз. телеконкурсу «Товариш пісня» (Москва, 1986), фестивалю «Пісенний вернісаж»

(Київ, 1989, 1990, 1995). Закін. Рівнен. філію Київ. ін-ту культури (1974), Харків. ін-т мист-ва (1979; викл. Ю. Кулик), навч. у Львів. консерваторії (1975–77). У 1974–75 – викл. Дубен. культ.-осв. уч.-ща (Рівнен. обл.); 1975–76 – арт. хору та соліст вокал.-інструм. ансамблю Прикарп. військ. округу; 1976–82 – худож. кер. самодіял. колективів Харків. фіз.-тех. ін-ту; від 1983 – соліст Харків. філармонії. У репертуарі – укр. нар. пісні, пісні та романси О. Вертинського, старовинні романси, пісні сучас. укр. композиторів. Випустив аудіоальбоми та компакт-диски: «Благословлю все, що було» (2001), «Українська пісня», «Зізнання», «Пісні та романси О. Вертинського» (усі – 2004), «Душі криниця», «Біла каміна», «Вибране» (усі – 2005). Має фонд. записи на Укр. радіо. Гастролював у Німеччині, Франції, США, Польщі.

Літ.: Маліченко М. Ностальгія за Вертинським // Веч. Київ. 2000, 3 листоп.; Яровий Л. Родина скарбниці Олега Дзюби // Слобожан. край. 2005, 24 листоп.

М. О. Салтовський

ДЗЮБА

Олександр Миколайович (25. 12. 1956, м. Ворошиловград, нині Луганськ) – лікар-невролог.